

Dünyadaki Ekonomik Buhranın Sebepleri

Okuyucularımız takdir edeceklerdir ki, bu kapsamda ki bir krizi ancak "buhran" olarak değerlendirmek gerekir. Bu nedenle ben de artık "ekonomik buhran" olarak bahsedeceğim.

Öncelikle konuyu, Dünyadaki ve ülkemizdeki ekonomik buhran olarak iki ayrı bölümde incelemek gerekir. Elbette Türkiye, Dünya Ticaretine eklenildiği için bu iki konunun birbirini etkilediği doğrudur. Ama meseleyi irdeledikçe görülecek ki, Türkiye'deki ekonomik buhranın Dünyadan bağımsız kendi iç sebepleri de vardır.

Dünyadaki ilk ekonomik buhran aslında 1873 yılında başlayarak Avrupa'da ortaya çıktı. Ama o dönemde Amerika henüz iç savaşından yeni çıkmış ve Avrupa ekonomisiyle ilgisi olmadığından onları etkilemedi. Avrupa'da ise, Karl Marks'ın ve fikirlerinin tanınmasına ortam hazırladı. 1873 şoku olmasaydı, 1848 de Manifestosunu yazmış Marx'ın fikirleri gündeme gelmeyecekti.

İlk genel buhran 1929'da oldu. Bu ortamda ekonomist Keynes çıktı. İstihdamı artırmak gerektiğini, bunun için devletin borçlanarak da olsa altyapı yatırımları yapması gerektiğini savundu. Doğacak bütçe açıkları ve enflasyondan korkulmamasını söyledi.

İngiliz iktisatçının tavsiyelerini Avrupalılar uygulamaya çalıştılar. Çünkü savaş öncesinde yapılması gereken yatırımlarla örtüşüyordu. ABD ekonomisinin verilerine bakıldığında ise durumun Keynes'in teorisinden dolayı değil, II. Dünya savaşı sırasında düzeldiğini görüyoruz.

Savaş olmasaydı bu bunalımı atlatabileceğini anlayan ABD, 1945'ten itibaren küreselleşme teorisini geliştirdi. Hâlbuki 1865 iç savaşlarının bitiminden sonra yeniden doğuşlarını sağlamak için aksine, gümrük duvarlarını yükseltmişlerdi. Ama artık iç pazarları doygunluğa ulaşmıştı. Aksine dünyaya mal satmazlarsa geriye düşüş başlardı.

1960'lı yıllarda Dünya Ticaret Hacmi %4,8 büyüdü. Bunda Soğuk Savaş ortamının etkisi oldu. Vietnam savaşından sonra Keynes'in fikirleri terk edildi. ABD, 1971'de dalgalı kura geçti. Dolar düşmeye başladı. Petrol üreten ülkeler zararlarını kurtarabilmek için OPEC çatısı altında birleştiler. Petrolün varil 3 dolardan 32-36 dolara kadar çıktı. 70'li yıllarda ticaret hacmi dolar bazında %3,8 arttı. Ama dolardaki hızlı düşüşten dolayı (1 dolar 4 marktan, 1,67 ye indi.) ticaret hacminde aslında daralma oldu. ABD'de enflasyon %13'e çıktı.

Bu durumdan çıkış için 1978 den sonra yepyeni bir fikre sarılındı. Ekonomi arz temelli olsun denildi. Bunun anlamı; devlet küçülsün, her şey serbest piyasa düzenine bırakılsın idi. Bilhassa ABD ve İngiltere'de etkili bir şekilde uygulanan bu yeni anlayış, Türkiye dâhil dünyanın çok geniş coğrafyasında karşılık buldu.

Ama 1980'lerin ilk sekiz yılında Dünya Ticaret Hacmi ancak % 2,8 artabildi. Hem de 8 yıl süren İran – Irak Savaşındaki 600 milyar dolar olarak tahmin edilen harcamalara rağmen. ABD bir taraftan SSCB'yi dağıtarak, mal satabilecekleri yeni bölgeler oluşması için uğraştı. Yıldızlar savaşı projesini geliştirdiler. Böylece Rusların son dirençlerini de kırdılar. Ama kendileri de sıkıntıya düştüler. 86-87 yılları arasında 1 dolar 250 yen iken, 125 yen oldu. 18 Ekim 1987 kara Pazartesi dedikleri günde dolar %25 değer kaybetti.

ABD ekonomisi durgunluğa girdi. Çünkü sıkıntı sadece içerde değildi. Bilhassa Latin Amerika ülkeleri ABD bankalarından aldıkları borçları ödeyemiyorlardı. Yeni borç vermeseler bölge ekonomileri çökebilirdi. Borç verseler kendi bankaları zor duruma düşecekti. Yani değneğin iki ucu da sıkıntılıydı.

İmdada önce 1989 da Berlin Duvarının yıkılışı yetişti. Sermaye hareketleri birdenbire 5-6 katına çıktı. ABD için diğer bir şans Saddam'ın 2 Ağustos 1990 da Kuveyt'i işgali oldu. Kuveyt'e müdahalesinde Arap Devletlerini, Japonya, Fransa ve İngiltere'yi yanına alan ABD, böylece SSCB'ye son darbeyi vurdu. Sovyetlerin dağılmasıyla serbest kalan Orta Asya bölgesini, kimseyle paylaşmayacağı hayati bir alan olarak değerlendirdi.

Kuveyt'e müdahale masraflarını Arap Devletleri ve Japonya'dan aldı. Petrol bağımlısı Japon ekonomisi durgunluğa girdi. Halen çıkamadı. Çünkü Japonya'da 1980'li yıllarda ciddi spekülasyon (hayati değer yaratma) dalgaları olmuştu. Gayrimenkul fiyatları her yıl neredeyse ikiye katlanmıştı. Böylece insanlar emeği ile kazandıklarının 8-10 katını hayali değer yaratan işlemlerden kazanmaya başladı. Dolayısıyla üretimden uzaklaştı. Japonya, dünyanın en net borçlu ülkesi durumundadır. Borçlarının GSMH'ye oranı %180'e ulaştı. 1995 yılında mevduata sınırsız devlet güvencesi vermek zorunda kaldı.

Dolayısıyla her an diken üstündeler.

1990'lı yıllarda yeni ülkelerin katılımıyla Dünya Ticaret Hacmi hızla arttı. %4,3'lere tırmandı. 1998 uzak Doğu ve sonrasında Rusya'da yaşanan sarsıntı sırasında ticaret hacmi geriledi.

11 Eylül 2001'deki İkiz Kuleler olayında, ABD yöntem değiştirdi. Doları düşürdü. Enerji kaynaklarına el koydu. Bu el koyma sonucunda petrol fiyatları hızla arttı. Ortaya çıkan fazlalıklar dünyanın diğer bölgelerine sıcak para ve kredi olarak girdi. Krediler bilhassa gayrimenkul ve otomobil için harcandı. Dünya tüketimi hormonlu bir şekilde arttı. Sonunda balon patladı.

Berlin Duvarının yıkılışından sonraki büyümeler hem gelişmiş ülkelerin kendi içyapılarındaki gelir dağılımını bozdu. Hem de gelişmiş ülkelerle gelişmemişlerin arasındaki farkı arttırdı.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi kuruluşların amacı güya güvenli ve adil rekabet şartlarını oluşturarak gelişmekte olan ülkeleri destekleyip istihdamı arttırmaktı. Çünkü dünya zenginleşmedikçe, gelişmiş ülkelerin kendi başarılarına zenginleşmeleri mümkün olamazdı. Ama böyle olmadı. Bu kuruluşlar çalıştıkça gelişmiş ülkeler daha çok kazandı. Gelişmiş ülkeler dünya nüfusunun %14 – 15'ini oluşturuyorlar. Ama sadece son 10 yılda dünya milli gelirinden aldıkları pay %79'dan %85'lere tırmandı. Adaletsizlik gittikçe büyüyor.

ABD durumu kurtarabilmek için kapitalist anlayışı terk etmeye başladı. Yeni arayışların içerisinde, batan bankaları ve şirketleri devlet desteği ile kurtarmaya çalışıyor. Ama ekonomi tabanlı tedbirlerle durumu kurtarmaları çok zor görünüyor. Çünkü küreselleşme, ekonomiyi matematiksel kalıptan çıkardı. Artık dünya ölçeğinde ekonomik kuram geliştirilemez. Bunu başarabilmek için aşağıdaki dört farklı yapıya tek bir "ilke" geliştirmek zorundalar.

1. Fertlerin ve firmaların mikro (öz) ekonomik anlayışları (Yani paranın devir hızı, kâr hırsı ya da girişimcilik yapıları, duygusal yapıları vb.)
2. Milli devletlerin uyguladıkları makro (genel) ekonomi uygulamaları (Yani para, kredi ve faiz oranları)
3. Uluslar arası işletmelerin milli olmayan farklı amaçları (gerek sanal ekonomide, gerekse üretimde süper güç ve tekeller haline geldiler.)
4. Dünya ekonomisi (Yani teknolojik gelişmelerin oluşturduğu küreselleşmenin, insanlar üzerindeki henüz belirlenemeyen etkisi.)

Bütün bu birbirinden farklı yapıları tek bir ilke ile açıklayıp kuramsal hale getirmenin zorluğu ortada. Bu durumda ABD'nin önünde iki seçenek kalıyor.

Birincisi; Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Orta Asya'da etkili olmasını sürdürecektir politikalar izlemek. Bu bölgelerde geniş çaplı çatışmaların çıkmasını teşvik etmektir. Amaç, buralarda çıkacak bir savaşta kendisi doğrudan olmayacağından, müttefiklerine silah vb. satarak durumu kurtarmaktır. Çünkü halen ABD'de mühendislerin üçte biri savunma sanayinde çalışmaktadır.

ABD bu hedefi gerçekleştirebilmek için zaten adımlarını atmıştır. NATO'nun sınırlarını genişleterek yeni ülkelerin eklenmesini sağlamıştır. Türkiye bahsedilen bu bölgelerde etkinliği en çok olan ülke olduğundan, ABD ekonomisi ve menfaatleri açısından "kilit taşı ülke" dir (Onların kendi deyimiyle Key Stone State). Dolayısıyla Türkiye'yi de bölgedeki Rusya ve İran'ın da katılacağı savaşın veya kargaşanın içine çekmeye çalışacaktır.

İkinci seçeneği biraz daha uzundur vadelidir. Günümüzde dünya nüfusunun %40'ı küresel ekonominin içerisinde. ABD, bu oranı arttırmaya çalışmalıdır. Bunu ancak, Çin ve Hindistan'ı küresel ekonomi içine çekerek başarabilir. Fakat Çin ve Hindistan'ın tek parça kalması halinde bu amacına ulaşması zordur. Ayrıca, siyaseten de tehlikeli olur. Bu durumda yapılacak olan, bu ülkelerin gelişmiş bölgelerini gelişmemiş yörelerinden ayırarak ayrı devlet olmalarını sağlamaktır.

Ancak, ne yaparlarsa yapsınlar mutlaka tıkanacaklardır. Dünya ekonomisinin düzelmesi için Türklerin sahip oldukları anlayışlara ihtiyaç vardır. Batının ticareti tamamen "kâr" hırsıyla birleştiren anlayışı dünyayı çıkmazlara götürür.

Türk'lerin ticarete önce "itibar" diyen, çevresindekilere hizmet eden ve başkalarına hoşgörü ile yaklaşan anlayışları hâkim olmadan dünyanın huzur yüzü görmesi çok zordur.

